

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХЕРСОНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Факультет культури і мистецтв**

Кафедра образотворчого мистецтва і дизайну

КОЛЬОРОВА ЕКСПРЕСІЯ У ЖИВОПИСНОМУ НАТЮРМОРТІ

**Кваліфікаційна робота (проект)
Пояснювальна записка
на здобуття ступеня вищої освіти “магістр”**

Виконав: студент(ка)
Спеціальності 023 Образотворче мистецтво,
декоративне мистецтво, реставрація
Освітньо-професійної (наукової) програми
Образотворче мистецтво, декоративне
мистецтво, реставрація
Власенко Альона Борисівна

Керівник старша викладачка, кандидат
мистецтвознавства Гуляєва О.В.
Рецензент доцент Думасенко С.А.

Херсон – 2020

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. Експерименти з кольором у живописі.....	6
1.1 Дослідження в області кольору.....	6
1.2 Сучасні техніки в живописі.....	9
РОЗДІЛ 2. Послідовність виконання живописного натюрморту з	
елементами кольорової експресії.....	13
2.1 Технічні особливості виконання натюрморту.....	13
2.2 Етапи виконання творчої роботи.....	16
ВИСНОВКИ.....	19
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	21

ВСТУП

Актуальність. Натюрморт використовується не тільки в учбових цілях для відточування образотворчих навичок, а й як платформа для втілення творчих експериментів. Саме тому до жанру натюрморту час від часу звертаються такі відомі українські майстри живопису як В. Понікаров, В. Толочко, Л. Чернов, В. Чуприна, Т. Яблонська та інші.

В сучасному світі дуже часто художники знаходять для свого творчого вираження нові засоби та технічні можливості. Так з'являються змішані техніки, змінюються традиційні особливості роботи з фарбою на догоду моді та віянням. До технік, які використовуються сучасними митцями, можна віднести: «імпасто», левкас, кляксографію, «сухий пензель», «живопис дії», колаж та інші. Серед вищезазначених технік живопису, нам найбільше імпонує експресивна кляксографія, вона дає змогу розкрити всю красу кольору в натюрморті, створити ілюзію динаміки, вивільнити підсвідомі почуття на полотні.

Кольорова експресія займає важливе місце в сучасному мистецтві, вона допомагає не стандартно вирішувати творчі завдання, сприяє творчому самовираженню митців. Поєднання традиційних технік живопису та сучасних технологій і можливостей допомагають художнику реалізувати власні задуми максимально точно, зрозуміло для глядача.

Проблемами кольору в живописі, колоритом, експресією в живописі займалися такі сучасні дослідники як Ж. Агостон [1], О. Голубєва [4], Л. Миронова [13]. Вони аналізували технічні можливості фарб, кольорові співвідношення та їх вплив на людську психіку. Але, ми вважаємо, що питання використання у живописі кольорової експресії є недостатньо розкритим, тому темою нашої кваліфікаційної роботи ми обрали «Кольорова експресія у живописному натюрморті».

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дослідження здійснювалося згідно з планом підготовки здобувачів кафедри образотворчого мистецтва і дизайну Херсонського державного

університету та є складовою тематики наукових досліджень кафедри «Формування творчої особистості студента у культурно-мистецькому просторі сучасної України».

Метою даного дипломного проєкту є дослідити засоби створення кольорової експресії у натюрморті.

Завдання дослідження:

1. опрацювати літературні джерела з теми проєкту;
2. розглянути теоретичну базу щодо експериментів з кольором;
3. вивчити особливості сучасних технік в живописі;
4. дослідити технічні можливості олійного живопису при виконанні натюрморту;
5. висвітлити послідовність створення творчої роботи;

Об'єкт: сучасні техніки живопису та їх можливості при створенні творчої роботи.

Предмет дослідження: процес створення кольорової експресії у живописному натюрморті.

Методи дослідження. відповідають меті і поставленим завданням: при висвітленні історичних аспектів проблеми – історико-культурний метод; для виявлення особливостей сучасного живописного мистецтва і окреслення основних мистецьких тенденцій – метод абстрагування та порівняння. При створенні живописної роботи використовувались методи конструктивно-просторового аналізу, метод образного аналізу, порівняння та образного узагальнення.

Наукова новизна одержаних результатів. Створення авторського оригінального живописного твору під назвою «Осінній натюрморт».

Практичне значення одержаних результатів У кваліфікаційній роботі описані положення та дослідження можуть бути використані для створення методичних рекомендацій, курсових робіт, конспектів уроків з образотворчого мистецтва. Практична частина, яка представлена у вигляді живописного твору, має певну естетичну цінність.

Апробація результатів дослідження. Результати досліджень були розглянуті на XI Всеукраїнській науково-практичній конференції «Актуальні проблеми мистецької освіти в системі вищої школи», що проходила на кафедрі культурології Херсонського державного університету.

Публікації. Матеріали кваліфікаційної роботи відображені в статті на тему: «Експерименти з кольором у натюрморті сучасних митців», що опублікована в збірнику наукових статей «Магістерські студії» (№2020). У ній розглядається живописні прийоми та техніки у сучасному натюрморті; уточнюється поняття «експресія кольору».

Структура роботи. Кваліфікаційний проєкт складається з практичної частини (живописна робота «Осінній натюрморт») та пояснювальної записки, що містить вступ, два розділи, висновки, список використаних джерел, додатки.

РОЗДІЛ 1

ЕКСПЕРИМЕНТИ З КОЛЬОРОМ У ЖИВОПИСІ

1.1. Дослідження в області кольору

Колір має важливе значення в живописі, через нього відбувається взаємодія глядача та художника. Художник за допомогою певного колориту створює настрій та генерує задуману ідею та настрій.

Що ж таке колір? Колір - це властивість матеріальних об'єктів випромінювати і відбивати світлові хвилі певної частини спектра. У живописі це складна сукупність градацій, взаємодій, мінливості тонів і відтінків. Колір виникає з фізичного явища - світла, в результаті випромінювання різних частот на зоровий апарат людини. Колір сприймається не тільки візуально, але й психологічно і символічно, тому це складний феномен. Фізики досліджують світлові хвилі, вимірюють і класифікують кольору; хіміки створюють нові пігменти для фарб; фізіологи вивчають дію кольору на очі і мозок, а психологи - вплив кольору на психіку людини [14, с. 8].

Про колір та його вплив та сприйняття писали ще давньогрецькі філософи. Його фізичні властивості та природу відкрив Ньютон. Далі книга «До теорії кольору» поета Вольфганга фон Гете, розглядала його погляди на природу кольору і питання, пов'язані зі сприйняттям кольору. Завдяки своєму захопленню живописом, Гете хотів пояснити вплив кольору на почуття та сприйняття його людським оком. В результаті вчені сформулювали розуміння різниці між оптичним спектром, який вивчав Ньютон, і феноменом людського сприйняття кольору Гете. Його книга мала подальший розвиток у різних художників які вивчали колір [14, с. 25-28].

Художники авангардної течії: імпресіоністи, фовісти, постімпресіоністи для передачі та посилення більшого емоційного враження користувалися оптичними ефектами кольорів, використовували у

своїй палітрі чисті кольори. Представники імпресіонізму прагнули ввести нові методи і прийоми, які зображали реальний світ в його рухливості і мінливості, передати свої враження. Відкидаючи, закостенілі академічні правила, які, на їх думку, не давали змоги передати враження, художники імпресіоністи, передавали об'єкти навколишнього не окремо, а у відношеннях до навколишнього просторової і світло-повітряного середовища: рефlekсах, відблисках, тепло-холодних відношеннях світла і тіні; намагалися відобразити сам простір і час. Живописці послаблювали малюнок, композицію, почуття форми і матеріальності зображуваних предметів і зосереджувались на кольорі та його впливу на глядача. Допоміжними інструментами фовістів стали інтенсивний яскравий колір, чистота і різкість, відкриті, локальні відтінки, зіставлення контрастних площин [21].

Одним із представників постімпресіонізму та експериментатором з кольором, фактурою є Вінсент Ван Гог (1853 – 1890 рр.). Художник, відомий своїми створенням густих динамічних мазків, які так яскраво виражають емоції і надають картинах відчуття руху. Відкриті, насичені кольори, які притаманні у пізній творчості в тандемі з драматичним мазком складають неповторне враження від полотен. У листах Ван Гог пояснює нереалістичні колірні рішення своїх картин: «Замість того, щоб в точності передавати побачене, я більш довільно використовую кольору, щоб могутніше передати мої власні відчуття» [3].

Жорж Сьора (1859 – 1891 рр.) разом з колегами винайшли, так званий пуантилізм - художній прийом передачі відтінків і кольору за допомогою окремих колірних точок. Прийом оснований на оптичному ефекті сприйняття людського ока - злиття дрібних деталей при розгляданні зображення на відстані [12].

Виразні можливості кольору використовувалися багатьма художниками, перш за все експресіоністами. Банальність, потворність і протиріччя сучасного життя породжували у експресіоністів почуття

роздратування, тривоги і фрустрації, які вони передавали за допомогою незграбних, спотворених ліній, швидких і грубих мазків, кричущого колориту. Перевага віддавалася контрастним кольорам, щоб посилити вплив на глядача, не залишити його байдужим [7].

Сприйняття кольору індивідуальне. Кольорові асоціації викликають у людини емоцію або відчуття, пов'язані зі спогадами побаченого, пережитого. Явище колірних асоціацій полягає в тому, що даний колір збуджує ті чи інші емоції, уявлення, відчуття різного характеру. Всім відома температурна асоціація: червоний колір - гарячий, синій - холодний. Вікові асоціації: діти асоціюються з більш яскравими кольорами, а літні - з м'якими, приглушеними відтінками. Можуть виникати асоціації, пов'язані з вагою: легкі, повітряні, невагомі - світлі відтінки; важкі - темні відтінки.

Багато європейських рухів в мистецтві початку XX століття проявляли глибокий інтерес до суб'єктивного сприйняття кольору. Школа Баухаус в Німеччині була орієнтована більше на сучасний підхід до мистецтва, опублікувала дві важливі книги про колір і його сприйняття: «Мистецтво кольору» Йоганнеса Іттена (1888 – 1967 рр.) і «Взаємодія кольору» Джозефа Альберса (1888 – 1976 рр.). Йоганнес Іттен, слідом за Гете, вважав, що найбільше значення має суб'єктивне сприйняття кольору. Його книга присвячена здатності кольору пробуджувати почуття в спостерігачі. Головна ідея його роботи полягає у виявленні семи колірних контрастів, які художник повинен навчитися використовувати для створення необхідного виразного ефекту. Деякі з цих контрастів прості, як контраст світлого і темного, який виникає, коли кольори різної яскравості використовуються разом, або контраст відтінків, який можна побачити, коли разом використовуються два різні кольори. Для пояснення своїх ідей Іттен використовував колірну сферу (червоний-жовтий-блакитний) [9]. Джозеф Альберс, студент Іттена, описав більш наочний підхід в своїй книзі «Взаємодія кольору». Використовуючи прості поєднання він

демонструє динамічну природу співвідношення відтінків, зокрема, як люди сприймають колір в залежності від оточення [1].

В живописі є всього три кольори, які неможливо отримати шляхом змішування. Ці кольори - жовтий, червоний і синій - відомі як основні (базові) кольори. Саме вони утворюють середину (основу) колірного кола. Якщо змішати два основні кольори, вийде так званий «додатковий» (або вторинний) колір. Червоний і синій при змішуванні дають фіолетовий, червоний і жовтий - оранжевий, і синій і жовтий дають зелений. Конкретний відтінок додаткового кольору залежить від того, який саме жовтий, синій і червоний будуть використовуватись і в яких пропорціях. Якщо змішати основний колір з додатковим, ви отримаєте третинний колір. Чорний і білий відносяться до групи ахроматичних кольорів і не беруть участь в змішуванні кольорів хроматичних (колірних) [8, с. 36].

Закономірності колірного ладу в живописі - це створенні художником колірні закономірності об'єктивної реальності. Колірна гармонія, колорит, контрасти - це категорії, які існують в теорії кольору і які художник інтерпретує по-своєму. Однак митці створюють свої полотна не по схемам і науці, а переважно працюють інтуїтивно. Вплив і сприйняття кольору - складний процес, який обумовлений різними психологічними факторами і базується на фізіології нервової системи.

1.2.Сучасні техніки в живописі

Для передачі експресії у живописному творі та рішення поставлених задач сучасні художники звертаються до таких технік як «імпасто», монотипія, левкас, розбризкування (кляксографія), колаж, тощо.

Створюючи візуальну ілюзію імпресіоністи і експресіоністи застосовували густий шар для створення імітації зламаного текстури, об'єму, інтенсивного світла. В образотворчому мистецтві така техніка називається «імпасто» (тісто або паста). Створюється шляхом нанесення товстого шару фарби прямо з тюбика або розведеною малою кількістю розчинника грубими мазками пензлем або мастихіном. Цією технікою досягається рел'єфність картини, посилення світлотіньового ефекту і текстури. Як правило, застосовується на завершальному етапі написання твору. Мазки густої фарби можуть бути різних видів: довгі і точкові, лінії різної ширини. За рахунок збереження слідів пензля або мастихіна ці форми набувають виразність. За допомогою «імпасто» привертається увага до рельєфу картини, так як мазки виступають над поверхнею полотна і створюється тривимірний ефект. Картини, написані з використанням техніки, вирізняються своєю динамікою і експресією. Спочатку метод використовували для маскувння дефектів або деяких фрагментів картини. На сьогодні художники змішують пігменти прямо на полотні, щоб отримати необхідний колір або ефект. За допомогою цієї техніки можна створювати унікальні текстури. Техніка використовує потовщені непрозорі шари фарби - масляні, акрилові, гуаш і темперу.

Використання «імпасто» перетворюється на справжнє дослідження властивостей олійної фарби. Роботи при цьому сохнуть повільно, дозволяючи художникам наносити фарбу густими мазками або в кілька шарів. Для створення особливо виразних ефектів, її наносять мастихіном замість пензля. На відміну від прийому «мокре по мокрому», техніка

«імпасто» дійсно створює фізичне відчуття об'єму в роботах. Щоб мазки були щільніші, іноді додають віск або інший згущувач. Змішують фарби з лаком, сухими пігментами для надання грубих текстур, в поєднанні з іншими техніками, створюється різноманітність текстур та ефектів на одній площині. Технікою «Імпасто» досягаються такі цілі: рел'єфність поверхні, підсвічування, надається скульптурна пластика живопису і підкреслюється головне [15].

Монотипія (відбиток) – це унікальна техніка, що поєднує в собі якості графіки і живопису. Монотипія відноситься до графічних технік, але ми не виключаємо її з живописних, так як багато майстрів експериментували з нею. Вона дає надзвичайно багаті можливості з елементами свободи і непередбачуваного результату. Використовуються олійні, друкарські, акварельні (попередньо розріджені водою) фарби, вони наноситься на металеву або пластикову пластину, з якої здійснюється відбиток на вологий папір чи полотно. Форма залишається плоскою, з неї можна отримати тільки один вдалий відбиток, другий виходить блідим. Після друку фарба змивається і можна використовувати пластину вдруге. Характерна особливість монотипії - м'якість тональних переходів, розмитість контурів, відчуття вільного мазка, подібного живописному. У багатьох випадках монотипія нагадує акварель по вологому папері. Монотипія може бути чорно-білого або кольоровою[19].

Образ на відбитку носить випадковий (експресивний), абстрактний характер, тому художники досить часто монотипію використовують як допоміжну техніку, або з доопрацюванням. Після друку вибираються роботи, які привабливі естетично і сюжетно. Техніка монотипії досить трудомістка і вимагає великої кількості матеріалів і терпіння. Тому художники звертаються до неї не часто, а в ті періоди свого творчого розвитку, коли їх особливо цікавлять колір і фактура матеріалу, барвисті аркуші відображають напружені пошуки в області кольору і композиції, зберігаючи безпосередність і жвавість сприйняття [19].

Кляксографія, техніка споріднена попередній, використовується не тільки в графіці, а й живописі. Вона основана на створенні спонтанних плям і бризок, стіканні або роздмухуванні фарби. Вона використовується як для написання другого плану, так і для декоративних художніх композицій. Техніка створює «експресію кольору» та динаміку в живописі. На папір (полотно) фарби наносяться за допомогою щетини, можна використовувати силуетні шаблони. Бризки і плями різних кольорів - це експресивний вираз і спосіб створення зображень. Неакуратність тут тільки видима: за всім цим ховається точний розрахунок, а за уявною недбалістю прихована гармонія, яка так властива сучасним митцям. Плями фарб можна наносити пензлем або старою зубною щіткою. Фарбу, потрібно розвести в окремій ємності до рідкої консистенції. Треба розуміти, що чим густіше буде фарба, тим гірше будуть летіти від неї бризки, і тим об'ємніше і рельєфні будуть плями. Якщо ж фарбу розвести дуже рідко, то зображення може розтікатися в великими плямами. Розбризкування фарби на поверхні - це дуже популярний прийом в сучасному живописі. Він не складний, не вимагає навичок малювання, надає роботі художника динаміку і спонтанність. Бризки можуть бути різного характеру, який залежить від способу їх нанесення: точкові плями виходять, коли краплі фарби летять перпендикулярно поверхні полотна; щоб отримати довгі рисочки, потрібно, щоб краплі падали на поверхню під кутом; довгі хаотичні плями можна отримувати, якщо над предметом ударяти рукою по кінчиках пальців іншої руки [16, с 63].

Отже, сучасними художниками використовуються такі техніки, як «імпасто», монотипія, левкас, розбризкування (кляксографія), вільна течія фарби. Найбільшої гармонії та привабливості у живописному творі досягається використання декількох технік, які один одного доповнюють та контрастують між собою, наприклад лесування з технікою «імпасто». Саме тому ми вважаємо в своїй дипломній роботі доцільно використовувати техніку «імпасто» та кляксографії.

РОЗДІЛ 2

ПОСЛІДОВНІСТЬ ВИКОНАННЯ ЖИВОПИСНОГО НАТЮРМОРТУ З ЕЛЕМЕНТАМИ КОЛЬОРОВОЇ ЕКСПРЕСІЇ

2.1 Технічні особливості виконання натюрморту

Питання про техніку пов'язане з питанням про втілення ідеї художнього твору. Сюжетно-ідейне завдання визначає в істотній мірі і техніку, яка допомагає найбільш виразно і повно розкрити образний зміст твору. У такій техніці працює відома українська художниця Ірина Єрмолова. Її натюрморти вражають своєю яскравістю та кольоровими ефектами. Ми вважаємо, що вона спирається на натуралістичну постановку, яку опрацьовує своїм неповторним баченням та прийомами техніки кляксографії [10]. Це не просто реалістично перенесені компоненти натюрморту на полотно, а експресивне відображення її думок. (Додаток А, Л. 1)

При роботі над дипломним проєктом були використані такі матеріали як олійні фарби, розчинник. Живопис олійними фарбами - це одна з найпоширеніших технік, які використовуються художниками. Історія цього способу налічує кілька століть, але, не дивлячись на таке давнє походження, цей вид живопису є і досі популярний. Це техніка фарби, якої в якості основної сполучної речовини є лляна олія. Вперше вводити олію в фарби почали нідерландські художники в XIII – XIV столітті. Пігменти, які входять до складу олійних фарб поділяються на прозорі та покривні (непрозорі). Прозорі пігменти - прозорі самі по собі і створюють відчуття глянцею і глибини в шарах фарб, а покривні (непрозорі) пропускають колір основи, тільки якщо їх сильно розділити, однак не призначені для лесування. Прозорі фарби майже не втрачають насиченості при змішуванні, покривні сіріють у кольорі. Майстри Епохи Відродження часто використовували техніку лесування (моделювання форми тонкими, півпрозорими шарами фарби), а отже відавали перевагу прозорим фарбам.

Імпресіоністи, навпаки, використовували покривні, за винятком ультрамарину. Олійними фарбами пишуть на лляному або бавовняному полотні, попередньо пофарбованому акриловим ґрунтом, щоб перешкодити поглинанню фарб і забезпечити краще зчеплення покривного шару з поверхнею полотна, надати основі певну фактуру і колір [20].

Вибір олійної фарби обумовлений тим, що даний матеріал володіє безліччю можливостей, таких як пластичність, що сприяє вирішенню необхідних завдань для створення задуманого образу. Картину можна писати роками, поступово моделюючи форму і прописуючи деталі тонкими шарами фарби (лесуванням). Або ж корпусним письмом, де відразу ж намагаються додати закінченість картині. Продумана поетапність нанесення фарб дозволяє домогтися дивовижних відтінків і ефектів, оскільки кожен попередній шар при лесуванні, наприклад, просвічується крізь наступний. У олійному живописі фарба не втрачає яскравості при висиханні. Для посилення ефекту «глянцевої поверхні» використовують покривні лаки на основі смол. Олійні фарби дозволяють створювати різну фактуру - від прозорого мазка до пастозного рельєфу, що допомагає передати динаміку, об'ємні і в той же час підкреслити їх контрастну природу. Також у роботі з олійними фарбами використовується мастихін, тому що картини, створені за допомогою мастихіна, випромінюють глибокі, насичені кольори, а також він створює складні, виразні фактури. На відміну від пензля передбачає меншу деталізацію об'єктів, дозволяє писати виразно, моделювати великі яскраві форми, створювати об'ємні динамічні мазки [15].

Хоча мастихін більш відомий як інструмент сучасних живописців, традиція його використання бере свій початок ще з робіт Тиціана. Експериментували з інструментом Поль Сезанн і Анрі Матісс. Використовуються різні види мастихіна для живопису, наприклад трапецеподібної, каплевидної, ромбовидної форми, у формі «рибки», тощо. Це впливає на характер живописного мазка:

- закруглений кінчик захищає полотна від пошкодження;
- загострений край, навпаки, дозволяє працювати в техніці «сграфіто» і знімати зайву фарбу;
- овальна форма мастихіна добре підходить для фактурних мазків;
- чіткі лінії можна створювати, використовуючи мастихіни геометричної форми;
- для малювання фактурними мазками або створення невеликих точок, зазвичай використовується кінчик мастихіна;
- створити тонку лінію можна, наносячи фарбу ребром леза. Для цього інструмент повертають на 90° від полотна;
- впевнений мазок можна зробити, якщо на площину леза (близько 1/3 площі) нанести фарбу і провести інструментом, нахиливши під невеликий кут від полотна;
- на мастихін можна наносити фарби не тільки з палітри, але і з тюбика. Якщо використовувати кілька кольорів, можна створити незвичайний перехід відтінків;
- наносячи товстий шар фарби, можна змодельовати форму мазків;
- використовуючи мастихін без фарби, можна розтушувати тон;
- накладаючи фарбу густо на полотно, створюють гладку поверхню, ефектно відбиває світло;
- тонкий шар фарби за допомогою мастихіна можна нанести, якщо сильно натискати лезом на полотно;
- текстурну поверхню можна створити, постукуючи площиною леза по вологій фарбі.

Мастихін для живопису - це цікавий інструмент, який надає художнику величезний простір для експериментів і вираженні своїх почуттів на полотні [19].

Працюючи мастихіном в різних напрямках, наносячи тонкі або товсті шари олійної фарби на полотно художник створює експресію, динаміку, оживляє форму, акцентує деталі.

2.2. Етапи виконання творчої роботи

Для втілення творчого задуму та розв'язання поставлених задач ми орієнтувалися на вже існуючі роботи сучасних митців. Натхнення для постановки творчого натюрморту ми черпали переглядаючи численні роботи художників, відбір цікавих сюжетів.

Основою складання нашого натюрморту є такий підбір предметів, при якому загальний зміст і його тема виражені найбільш чітко. Складання натюрморту необхідно починати з задуму та постановки. За допомогою порівняльного аналізу ми прийшли до визначення найбільш характерних особливостей форми і узагальнення спостережень і вражень. Необхідно пам'ятати, що кожен новий предмет в постановці змінює відносини в натюрморті в цілому.

Для нас було важливо правильно, вибрати композицію живописного натюрморту, тобто статична чи динамічна. Для досягнення поставлених задач нами була вибрана статична, прямокутної форми композиція, тому що вона має певні переваги, для придання їй динамічності ми будемо використовувати живописні техніки. Потім, з урахуванням композиції, ми виконали компоновку предметів натюрморту в просторі предметної площині. В постановці були використані такі предмети як глечики, солом'яний бутиль, а для надання яскравості взяті сезонні овочі та фрукти - гарбуз, яблука, червоний перець та інше. Для драпірування вибраний текстиль холодних кольорів. Композиційним центром постановки є солом'яний бутиль, він виділяється за розмірами і тоном, розташований ближче до середини, для надання рівноваги.

У вигляді акценту при вирішенні простору натюрморту на передній план покладено, невеликих розмірів овочі. Драпірування розміщено по діагоналі, щоб направити погляд від глядача в глибину до композиційного центру. Світло у постановці розсіяне, так як воно надає більш плавних світлотіньових переходів.

При виконанні живописного натюрморту потрібно дотримуватися певної послідовності ведення роботи.

1) Визначення задуму.

Вибору мотиву для експериментального натюрморту дипломного проєкту передував перегляд численних робіт художників і подальший відбір найбільш цікавих сюжетів і технік. Задумом практичної частини кваліфікаційної роботи є експресивна подача в натюрморті, якій властиво відкриті кольори, фактурні мазки тощо. Ми керувалися живописними натюрмортами таких художників як В. Трапенко (Додаток А, Іл. 2), В. Понікаров, (Додаток Б, Іл. 3), Д. Саранжин, (Додаток Б, Іл. 4), І. Єрмолова (Додаток А, Іл. 1), Я. Голубятникова (Додаток В, Іл. 5). Нами була віддана перевага роботам І. Єрмолової, які стали для нас взірцем для наслідування.

2) Виконання пошукових і підготовчих етюдів.

Пошук композиції. Вибір формату. Практична робота над натюрмортом почалася з вибору точки спостереження і виконання попередніх ескізів на невеликих за розміром форматах листа різної форми - квадратному, горизонтальному і вертикальному. У них відбувся пошук композиції, основних колірних і тональних відносин. Композиція натюрморту була вибрана статична та у формі витягнутого прямокутника. Головний предмет у ньому це солом'яний бутиль, який розташований у композиційному центрі, для привернення уваги глядача використовується яскраві овочі: гарбу зі скибками, червоні перці.

Далі намічалися форми предметів, враховувалась і величина зображення групи предметів в цілому по відношенню до площини обраного формату. Середовище, що оточує зображувані предмети (фон, предметна площину), також має велике значення в композиції натюрморту.

Таким чином, в ході підготовки до виконання підсумкової роботи попередньо був виконаний ряд пошукових і підготовчих композиційних, тональних і колористичних ескізів і етюдів. На етюдах була відпрацьована

техніка лесування, пастозна техніка мастихіном, розбризкування і вільне течія фарби для додання експресивності, що в подальшому використано в дипломній роботі.

3) Компонування предметів на полотні Виявлення основних пропорційних відносин.

Побудова форми предметів виконувалася в лінійно-конструктивному зображенні, яке починалось з їх композиційного розміщення. Це дало можливість правильно визначати відстань між предметами, щоб вони не врізалися своїми основами один в одного. Наступним етапом – ми намітили осьові лінії і поверхні кожного предмета, як видимі, так і невидимі;

4) Виконання імпрематири.

Починаючи першу прокладку локальних кольорів предметів і драпірування, ми узагальнено прописали всю поверхню полотна. Були зроблені ефекти розбризкування, переважно для подальшого доопрацювання на другому плані роботи. Для здійснення задуманого використовували розріджену олійну фарбу, яка дала прозорий і повітряний ефект легкості, що не обтяжує композицію. Для того щоб зорозово віддалити другий план була використана холодна палітра.

5) Поступове опрацювання деталей зображення.

Ми дотримувались тональних змін кольору на світлі й у тіні.

6) Завершальний етап. Опрацювали та уточнили деталі. Узагальнювали всі частини натюрморту в роботі. На стадії узагальнення в експериментальному натюрморті наша задача була не пом'якшити різкі кордони деталей, як в реалістичному натюрморті, а залишити їх або зробити більш чіткими. Також приглушали або посилювали світлоту і кольоровість предметів, затемнювали різкі по тону місця.

Підводячи підсумок, можна зазначити, що при виконанні практичної частини дипломного проєкту були вирішені поставлені творчі завдання, виконаний живописний натюрморт з використанням сучасних технік олійного живопису для створення кольорової експресії.

ВИСНОВКИ

В ході виконання кваліфікаційної роботи були виконані постановленні завдання. Опрацьовано літературні джерела в яких розглядалася теорія кольору І. Ньютона, Йоганна фон Гете, колірні гармонійні закономірності Йоганнеса Іттена і «Взаємодія кольору» Джозефа Альберса. Розглянули творчі пошуки, та живописні прийоми таких художників як Вінсент Ван Гог, Жорж Сьора та інших. За допомогою знайдених нами джерел проаналізували течії в живописі, для яких були притаманні експерименти з кольором та фактурою, а саме фовізм, пуантелізм, імпресіонізм, постімпресіонізм. Розглянули теоретичну базу щодо досліджень сучасних науковців про колір, а саме таких як Т Печенюк, Л. Миронова, А. Зайцев, В. Кандинский.

Проаналізували техніки живопису яким віддають перевагу сучасні митці, найбільш популярними є «імпасто», монотипія, кляксографія, «сухий пензель», лесування. Особливістю «імпасто» є фактурний мазок, пластичні архітектурні можливості. Використання монотипії дає унікальний непередбачуваний результат, прозорість та легкість нанесених фарб. Лесування – давня техніка, якою досягається неповторні колірні відтінки, тонкий світлотіньовий перехід. При використанні кляксографії, ефекти розтікання рідкої напівпрозорої фарби надають роботам динаміки та експресії. Художники змішують техніки для того щоб підкреслити контрастність фактур та здивувати глядача.

Дослідили технічні особливості створення живописного натюрморту. Олійні фарби мають такі переваги: пластичність, багату колірну палітру, повільне висихання, можливість створення як об'ємних щільних мазків так і прозорого шару. Для створення фактурних нашарувань використовується такий інструмент як мастихін, він дозволяє при написанні роботи прокрити великі площі, робить різноманітні візуальні ефекти.

Визначили послідовність створення творчої роботи, а саме: виконання пошукових і підготовчих етюдів; постановка натюрморту; композиційне рішення; намічання предметів натюрморту; виконання імпрематури; поступова опрацювання та деталізація, узагальнення. Перед етапом творчого задуму відбувся перегляд та аналіз живописних робіт таких сучасних художників як Ірина Єрмолова, Денис Саражин, Яна Голуб'ятникова та інших. Проаналізували колорити їхніх картин, де переважають гармонійні колірні поєднання теплих та холодних відтінків, а композиційні рішення та співвідношення деталей у натюрморті є вигідними та ефектними. Самим відповідальним етапом, на нашу думку, є постановка натюрморту, так як від представлених предметів залежить колорит, настрій та стиль написання майбутнього полотна.

Під «експресією кольору» ми розуміємо, динамічні, вільні нанесення плям на полотно, що показують емоції художника та надають цікаві фактурні рішення. У широкому сенсі до експресивного живопису можуть бути віднесені твори, в яких художніми засобами виражені сильні відчуття, причому саме це вираження емоцій стає основним завданням при створення твору.

Таким чином, можна відзначити, що досвід, отриманий при виконанні кваліфікаційної роботи, може бути корисним і в подальшій професійній практиці. Подальші можливості дослідження даної проблеми досить широкі і носять продуктивний характер. Запропоновані технології прості у використанні, в зв'язку з чим досить доступні для впровадження у творчій та науковій діяльності як художніх, так і педагогічних вищих навчальних закладах.

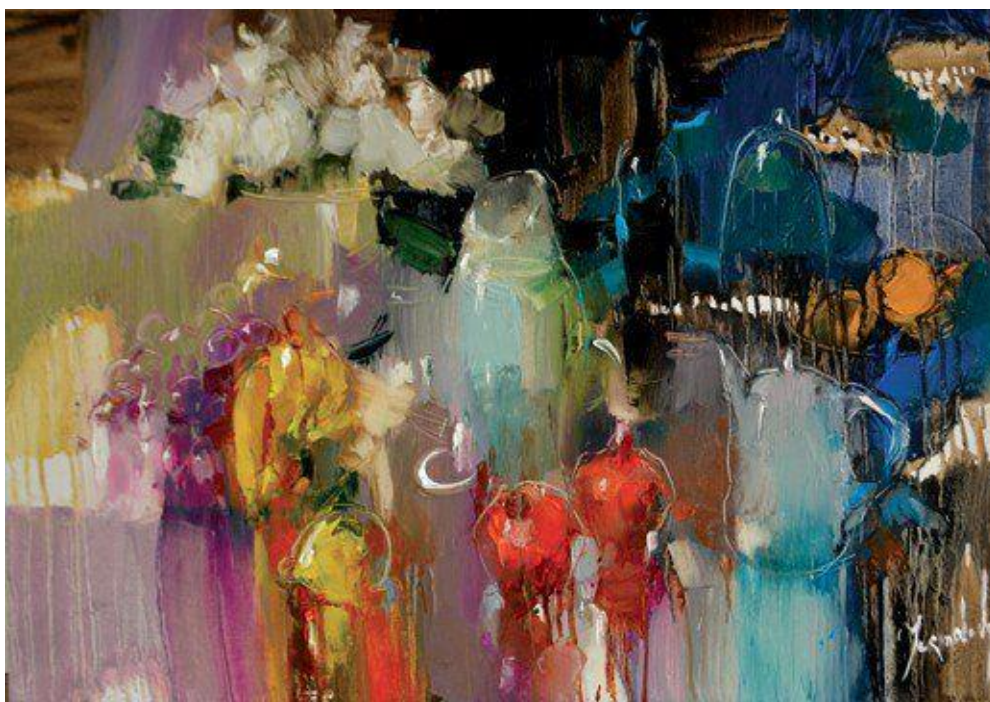
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

- 1 Альберс Джозеф Взаимодействие цвета. Классический учебник для начинающих абстракционистов. М.: КоЛибри, 2017. 215 с.
- 2 Айсмен Л. Дао цвета. М.: Эскимо, 2006. 188 с.
- 3 Винсент Ван Гог. Письма к брату Тео. URL: <http://booksonline.com.ua/view.php?book=27916> (дата звернення 03.11.2020).
- 4 Голубева О.Л. Основы композиции: учебное пособие. М.: Искусство, 2004. 232 с
- 5 Дмитриева Н. А. Винсент Ван Гог. Человек и художник. М.: Наука, 1980. 159 с.
- 6 Дриппинг URL: <http://anrimatiss.ru/?item=dc4f7b6b-af82-4daf-b8b3-0079debce3c4&termin=643c2d5e-8b95-4dad-ab00-246b74f4e983> (дата звернення 30.10.2020).
- 7 Экспрессионизм — стиль в изобразительном искусстве и его особенности. URL: <https://www.designonstop.com/webdesign/trends/ekspressionizm-stil-v-izobrazitelnom-iskusstve-i-ego-osobennosti.htm> (дата звернення 3.11.2020).
- 8 Зайцев А. Наука о цвете и живописи. М.: Искусство, 1986. 231с.
- 9 Иттен Йоханес. Искусство цвета. Электронная библиотека. Литмир. URL: <https://www.litmir.me/br/?b=12689&p=1> (дата звернення 01.11.2020)
- 10 Ирина Ермолова. Современное искусство URL: https://aboveart.ru/portfolio_page/iryna-yermolova (дата звернення 06. 10. 2020).
- 11 Кандинский В. О духовном в искусстве. Из архива русского авангарда. М.: Эскимо, 1996. 60 с.

- 12 Картины импрессионистов. Жорж-Пьер Сёра. URL: https://impressionist-paintings.com/russian/SERA/biograph_sera.shtml (дата звернення 02.11.2020)
- 13 Миронова Л. Цветоведенье. Минск: Высшая школа, 1986. 156 с.
- 14 Печенюк Т. Кольорознавство. Львів.: Грані – Т, 2009, 180 с.
- 15 Рындин А. С. Живопись: учебное пособие. Одесса. : Академия, 2004. 240 с.
- 16 Руиссинг Х. Полный курс живописи. М.: Астрель, 2003. 120с.
- 17 Сера Ж., Синьяк П. Письма, дневники, литературное наследие, воспоминание современников. М.: Искусство, 1976. 232 с.
- 18 Словник української мови. URL: <http://sum.in.ua> (дата звернення 05. 10. 2020).
- 19 Техники живописи. URL: <https://artizo.com.ua/articles/interesnoe/tekhniky-yzobrazytelnogo-yskusstva-tekhniky-obrazotvorchogo-mystetstva/> (дата звернення 02.11.2020).
- 20 Фейнберг Л.Е., Гренберг Ю.И. Секреты живописи старых мастеров. М. : Изобразительное искусство, 1989. 322 с
- 21 Фовизм — «Цвет» и энергия «диких зверей». URL: <https://veryimportantlot.com/ru/news/blog/fovizm--cveta-i-energiya-dikix> (дата звернення 02.11.2020).
- 22 Яшухин А.П. Живопись. Учебное пособие. М.: Просвещение, 1985. 160 с.
- 23 2. KyivGallery. Сучасні українські художники та скульптори URL: <https://kyiv.gallery/hudognyki-skulptory> (дата звернення 06. 10. 2020).

ДОДАТКИ

Додаток А

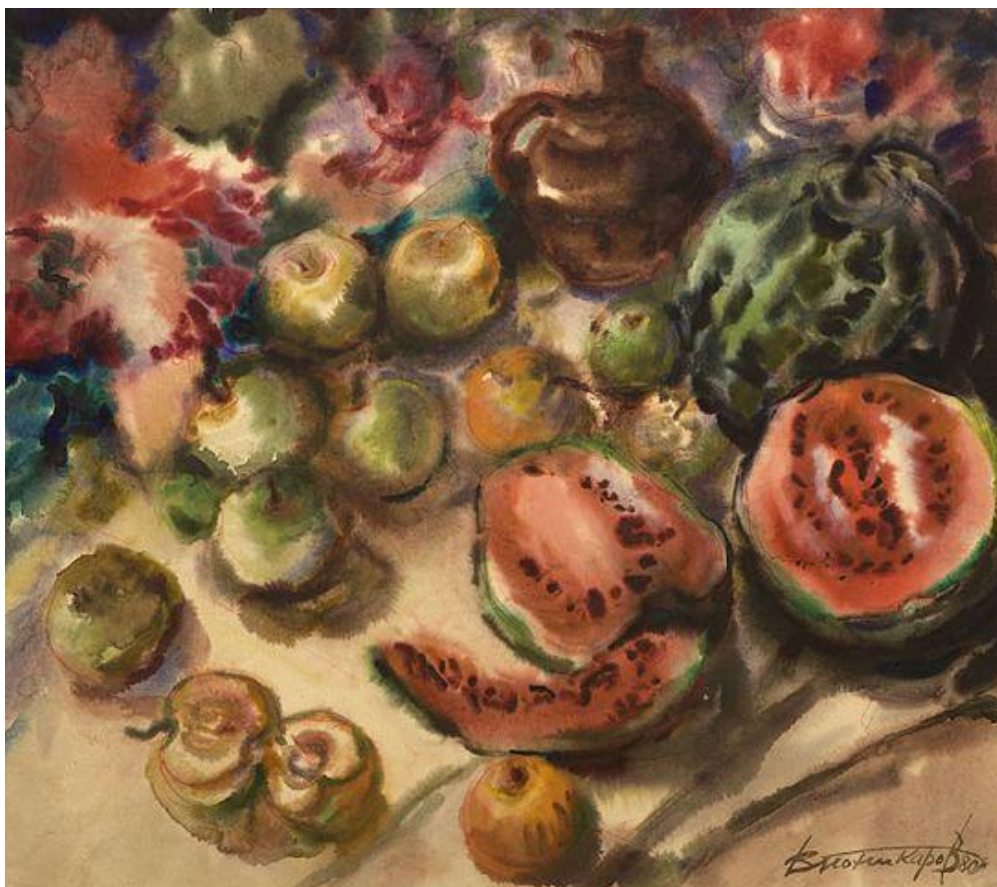

Ілюстрація 1. І. Єрмолова.

Ілюстрація 2. В. Трапенко

Додаток Б

Ілюстрація 3. В. Понікаров

Ілюстрація 4. Д. Саражин

Додаток В

Ілюстрація 5. Я. Голубятникова